

222

EŠD: 4012

Naselje: Trenta

Občina: Bovec

Ime: Trenta – cerkev Marije Device Lavretanske,

glavni oltar

Področje: R

Obdobje: 18. in 19. stoletje

Konservatorsko-restavratorski poseg na glavnem oltarju

Cerkev Device Marije lavretanske v Trenti je za slovenski prostor zelo pomembna, saj je edina v Sloveniji, ki ima kip – leseno polihromirano plastiko črne Madone na naših tleh. Črna Madona se po Evropi pojavlja le v nekaterih romarskih cerkvah in je poseben fenomen v krščanstvu in za umetnostnozgodovinsko stroko. Leseno plastiko Marije za največji praznik oblečejo v posebno obleko iz svile, ki je okrašena z zlato čipko, vezenino in rdečim žametom. Jezus in Marija imata razkošni srebreni kroni z dragimi kamni.

Zaradi potresa v Posočju so v cerkveni stavbi nastale velike poškodbe, s tem pa tudi na poslikavah in opremi. Dodatne poškodbe so nastale ob slabo načrtovanem posegu gradbene sanacije, ko so kovinske vezi napeljali prenizko in so predrli tudi nišo oltarja, v kateri je postavljena Marija z Jezusom. Polihromacija na oltarju je bila v sivih tonih, s svetlejšimi obrobami in temnejšimi enostavnimi motivi marmoracije. Čez površine je bil prevlečen lak v neenakomernih nanosih, ki je sčasoma porumenel. Površine so bile polne nečistoč, madežev in voska sveč, veliko je bilo razpok ter nekaj večjih poškodb. V lesu so bili prisotni lesni insekti. Lesena plastika Marije z Jezusom in njuna oprava sta bili v slabem stanju.

Kot smo ugotovili med posegom, je oltar preprosto mizarско delo z začetka 20. stoletja. Predelan je bil v obdobju druge svetovne vojne, ko je v Posočju prebival slikar Tone Kralj, ki je naredil kar nekaj sprememb na stenskih poslikavah in ostali opremi tudi v tej cerkvi. K oltarju spadata tudi slika na platnu s prizorom sv. Družine (T. Kralj, 1972) in tabernakelj, ki je starejši, bogatejši in predvidoma iz 18. stoletja.

Po prevozu plastike v restavratorski atelje smo najprej izvedli zaplinjevanje – dezinfekcijo za prekinitev delovanja škodljivcev. Med čiščenjem površin na arhitekturnih delih oltarja smo ugotovili, da je bil širši podstavek pod spodnjo predelo dodan kasneje, zato smo ga odstranili. Nadomestili smo manjkajoče profilirane letve, ojačili razmazane dele, zalepili razpokano okrasje, zapolnili

poškodbe in predrine. Površine smo premazali z vezivom in barvno osvežili sive barvne tone ter marmorirane predele. Nekaj okrasja in robov na profiliranih letvicah smo pozlatili, da je oltar bolj usklajen s prostorom.

Na tabernaklju so se na bogato rezbarjenem okrasju pod debelimi plastmi preslikav v istih barvnih tonih, kot so bile na oltarju, skrivale površine s pozlato in posrebrtviijo. Uspeli smo ohraniti veliko izvornih površin, ki smo jih utrdili, dopolnili in retuširali.

Kip črne Marije z Jezusom je bil vrsto let, ko je potekala popotresna sanacija cerkve, na varnem v župnišču v Bovcu. Po prevozu v atelje smo slekli oblačila in ugotovili, da je plastika prav tako delo T. Kralja. Na plastiki, oblačilih in kronicah, smo opravili nujne konservatorsko-restavratorske posege, prav tako na sliki, ki je bila poškodovana predvsem na spodnjem delu. Izdelati smo morali tudi novo (leseno) oltarno mizo, ki smo jo pobarvali v umirjenih tonih, na sprednjo stran pa smo namestili pozlačeni križ.

Vodja projekta: Nuška Dolenc kambič, sodelavci v okviru RC: Nuša Saje, Martin Kavčič, Vito Dolničar, Barbka Gosar Hirci, zunanji sodelavci: Martin Klinc, Tomi Blažević, Gojka Pajagić Bregar (konservacija oblačil), Nataša Nemeček (konservacija srebrnih kronic).

Odgovorni konservator: Robert Červ, ZVKDS, OE Nova Gorica.

Nuška Dolenc Kambič

Trenta, cerkev Marije Device Lavretanske, glavni oltar pred posegom (foto: N. Dolenc Kambič, 2009)

Trenta, cerkev Marije Device Lavretanske, glavni oltar po posegu s kipom v niši (foto: N. Dolenc Kambič, 2009)

Trenta, cerkev Marije Device Lavretanske, glavni oltar po posegu s sliko v niši (foto: N. Dolenc Kambič, 2009)

Trenta, cerkev Marije Device Lavretanske, glavni oltar, črna Madona z Jezusom, lesena polihromirana plastika, plastika v prazničnih oblačilih, po posegu (foto: N. Dolenc Kambič, 2009)

223

EŠD: 2476

Naselje: Trška gora

Občina: Novo mesto

Ime: Trška gora – cerkev Marijinega rojstva

Področje: UA, R

Obdobje: prva četrtina 17. stoletja, 1621

Enoladijska, banjasto obokana cerkev stoji na vrhu vedutno izpostavljenega vinogradniškega griča Trška gora nad Novim mestom. Leta 1621 jo je dal pozidati stiški opat, po gradnji pa je doživela dve večji predelavi. Leta 1756 so na S strani ladje prizidali kapelo sv. Izidorja, po letu 1770 pa je bil zgrajen še današnji zvonik. Predmet tokratnih posegov so bile freske v kapeli sv. Izidorja. Leta 2005 je Anton Miklavžin (ZVKDS, OE Novo mesto) v kapeli izvedel sondiranje beležev in ometov. Sonde so pod beleži kazale na poslikavo kapele. Investitor (Župnijski urad Št. Peter – Otočec, župnik France Dular) je v letu 2009 naročil odstranjevanje beležev po celotni površini ostenja kapele. Pod beleži so se pokazale dokaj dobro ohranjene originalne freske, razen v spodnjem delu zidovja, kjer je bil v preteklih letih originalen omet zaradi čezmerne vlage odstranjen in narejen na novo. Freske so ob nastanku prekrivale celotno ostenje kapele, razen stropa. Na V in Z steni je v ometu vidna dnevnicca v višini pribl. 260 cm. Celotna kapela, razen naslikanega oltarja na S steni, je bila pred posegom prekrita z več sloji beležev. Površina ometa je kljub fresco tehnologiji ponekod zelo groba, predvsem v kartušah nad oknom, kjer sta naslikana prizora iz svetnikovega življenja.

Med posegi, ki smo jih izvedli v septembru 2009, se je na V in Z steni kapele odstranila večina beležev. Nekaj sond je bilo narejenih tudi na zadnji, S steni in po stropu.

Odstranjevanje beležev na V in Z steni je potekalo mehansko. Predhodno je bilo ponekod izvedeno kemično »mehčanje«. Način odstranjevanja beležev je bil odvisen od oprijemljivosti prvega (medrega) beleža z originalnim ometom. Prevladovali so naslednji načini:

- na mestih, kjer je bila oprijemljivost slaba so se beleži odstranjevali s kladivci in dleti, pri čemer so kosci beležev odpadali, poslikava pa se ni poškodovala. Zatem so se morebitni manjši ostanki beležev odstranili s skalpelom. Ponekod se je postopek lahko pospešil z vlaženjem z vodno pulpo ali razpršilkco;
- kjer je bila oprijemljivost močnejša, so se beleži odstranjevali s skalpeli s silo. V tem primeru so

včasih posamezni kosci beležev ostali na poslikavi;

- kjer je bila oprijemljivost trdovratna, ponekod ojačena s sigo, so se najprej gornji, lažje odstranljivi nanosi beležev odstranili s skalpeli, preostanek pa še z rotacijskimi brusnimi glavami. Najbolj trdovratni predeli so se ponekod predhodno mehčali s pulpo, prepojeno z alkoholnim kisom in mineralno vodo;

- okoli okenskih špalet je bil poleg nanosov beležev v širini pribl. 15 cm nanesen tudi premaz oljne barve. V veliki večini je to zelo oteževalo odkrivanje originalne poslikave. Mehčanje z amonijskim karbonatom ali kisom ni bilo uspešno. Na teh mestih smo odstranjevanje izvedli večinoma z brusnimi glavami, ponekod pa zaključili še s skalpeli;

- okenske špalete (razen leva špaleta na Z steni) so bile ob vzdavi vitrajnih zasteklitev (verjetno leta 1961) ometane čez originalne freske. Z ometom so fiksirali zasteklitev, ki je bila prislonsena na kamniti okvir. Pri tem so odstranili del originalnega ometa v širini 2–4 cm ob zasteklitvi, ostali omet s poslikavo pa je ostal nepoškodovan. Omet se je odstranil s kladivom in dletom, zatem pa morebitni ostanki še s skalpelom.

Tehnika odstranjevanja poslikav se je po površini ostenja izbirala lokalno, glede na ugotovljeno stanje, ki se je lahko spreminjalo iz decimetra v decimeter. Na oprijemljivost je verjetno vplivalo več dejavnikov, predvsem površinska struktura ometa in težave z navlaženostjo zidu v preteklosti. Ta je ponekod privedla do nastajanja trdovratne sige. Na splošno pa je bilo odstranjevanje težavnejše v spodnjem delu, kjer bil vpliv kapilarne vlage večji. Mehčanje beležev in sige se je poskusno izvedlo tudi s pulpo, prepojeno z 10-odstotno raztopino amonijevega karbonata in artpill metodo, a metodi za ta namen nista bili učinkoviti. Neodkriti so ostali školjke nad okni, simsi nad pilastri in spodnji del Z stene.

Na barvi ozadja (rožnata) so vidni sledovi kemične spremembe, saj je barva na nekaterih območjih potemnela do temnomodre. Dejanski vzrok bomo preverili z analizo vzorcev.

Na S steni je bilo narejenih le nekaj sond. Površino stene lahko delimo na dva dela:

1. arhitektura oltarja s svetniki, ki je bila do leta 1928 verjetno ohranjena v originalu. Tega leta je slikar Kleinert poslikal strop cerkvene ladje. Hkrati pa zelo verjetno tudi preslikal naslikan oltar. Preslikava oltarja je bila izvedena verjetno v suhi apneni tehniki, saj je lahko odstranljiva. Na naslikanem oltarju so bile narejene sonde s skalpelom, mokro gobico in artpill metodo. Z vsemi metodami se je na mestih sond dokaj učinkovito